

СТАВОВИ УЧЕНИКА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ ПРЕМА ФИЗИЧКОМ ВАСПИТАЊУ: УЗРАСНЕ И ПОЛНЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ

Душко Лепир, Александар Пајкић, Жељко Секулић

Факултет физичког васпитања и спорта, Универзитет Бања Лука, Република Српска,
Босна и Херцеговина

Сажетак

Примарни циљ овога рада је био да се испитају ставови ученика основних школа према различитим аспектима физичког васпитања, са посебним освртом на специфичности узрасних и полних категорија. Такође, испитан је и емоционални однос према физичком васпитању кроз његово рангирање на листи најомиљенијих предмета. Узорак је чинило 6.627 ученика (дјечаци 3.341 - 50.4%; дјевојчице 3.286 - 49.6%) основних школа на подручју града Бања Луке (Република Српска, Босна и Херцеговина), од чега 2.201 ученик/ца разредне наставе, те 4.426 ученика/ца предметне наставе. Примјеном t – тестова утврђено је да ученици разредне у односу на ученике предметне наставе исказују статистички значајно више вриједности за генерални став према физичком васпитању. Свеобухватним приступом анализе 15 засебних ставки увидјело се да први исказују значајно више вриједности за већину ставки. Дјевојчице и дјечаци се не разликују по питању генералног става према физичком васпитању. Млађи школски узраст је боље рангирао физичко васпитања у односу на друге наставне предмете, док су дјевојчице обе узрасне категорије нешто лошије рангирале физичко васпитање у односу на дјечаке. Бољи ставови и рангирање од стране ученика разредне наставе указују на приоритетност ове животне фазе за физичко васпитање, те потребу за подизањем квалитета у раду са овим узрастом. Опадање вриједности код старијег узраста захтјева проактивније дјеловања наставника са нагласком на имплементацију интересантних садржаја. Непостојање разлика између ставова дјевојчица и дјечака позива на одрицање од традиционалне претпоставке да искључиво дјечаци имају благонаклон став према физичком васпитању. То подразумијева већу подршку дјевојчицама, те снажније укључивање у све организационе форме физичког васпитања (спортске секције, школска такмичења).

Кључне ријечи: ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ / ПОЛ / АФЕКТИВНЕ И КОГНИТИВНЕ ДИМЕНЗИЈЕ / НАСТАВНИЦИ

Кореспонденција са аутором: Душко Лепир, Е-mail: dusko.lepir@ffvs.unibl.org

УВОД

Одавно је потврђена веза између редовног бављења физичком активношћу одраслих особа и њиховог бољег здравственог статуса, израженог кроз смањену стопу хроничних обољења (срчана обољења, кардио-васкуларна обољења, тип 2 дијабетес, хипертензија и остеопороза), те смањену шансу за прерану смрт (Bauman, 2004; U.S. Department of Health and Human Services, 1996). Оно што новија истраживања указују да поменути каузални механизам вуче коријене још из дјетињства, односно адолесценције (Cook, Auniger, & Huang, 2009; Halfon, Verhoer, & Kuo, 2012), те да овај период представља осјетљиву фазу развоја у којој треба поставити исправне вриједности, те здраве навике.

Значај дјетињства, односно адолесценције, за постављање основе здравог и дугорочног живота отвара питање ефикаснијег приступа у планирању остварења ових циљева. Као логичан одговор у већини земаља у свијету, наметнула се настава физичког васпитања, као обавезан предмет у основним школама. За разлику од организованих спортско-рекреативних активности ван школског система, физичко васпитање интегрише сву дјецу кроз редовну двочасовну/трочасовну или у неким земљама чак свакодневну, седмичну активност. Оно представља јединствену прилику у агенди остварења здравствених ефеката, те усвајању позитивних вриједности и навика према физичкој активности. Физичко васпитање може и треба да послужи као медијум за утицај на ставове ученика према физичкој активности и здрављу, јер има потенцијал да досегне до све дјеце (McKenzie, 2003).

Истражујући детерминанте које најбоље објашњавају активно учешће у настави физичког васпитања, експерти су сагласни да ставови о физичком васпитању представљају кључне елементе на које треба обратити пажњу ако се желе боље разумјети мотивациони процеси (Biddle, & Mutrie, 2001; Solomon, 2003; Subramaniam, & Silverman, 2007). Ставови представљају индивидуална позитивна или негативна осјећања према датом објекту (Gonzales, 1992; Oppenheim, 1992; Sabini, 1995). Они имају карактеристику трајности, али под одређеним утицајем могу да се мијењају (Oppenheim, 1992; Tinker, 1991). Тако у ситуацијама које омогућују редовно и пријатно искуство, долази до развоја позитивних ставова, док неугодна искуства имају за посљедицу обрнут ефекат.

Интересовање истраживача за ставове у настави физичког васпитања већ има своју релативно дугу историју (види Silverman, & Subramaniam, 1999). Оправданост за то се може потражити у резултатима који говоре да особе које исказују позитивне ставове према физичком васпитању учесталије партиципирају и у физичким активностима ван школе (McKenzie, 2003; Portman, 2003), а активан животни стил у дјетињству повлачи већу вјероватноћу активности и у зрелим годинама (Telama, Yang, Laakso, & Viikari, 1997).

Прву фазу датих истраживања карактерише такозвани унидимензионални приступ. То подразумијева да се при кориштењу термина *став* односило само на афективну димензију, односно пажња је усмјерена само на испитивање осјећања према различитим аспектима физичког васпитања (нпр. генерална емоција према физичком васпитању, учитељу/наставнику, колективу итд.). Увидјевши лимитираност оваквог приступа истраживачи су се окренули дводимензионалном конструкту. Ту су поред емоционалног домена, уврстили и когнитивни домен. Он се односи на увјерења/виђења о карактеристикама објекта става, односно, у овоме случају самог физичког васпитања (Silverman, & Subramaniam, 1999; Subramaniam, & Silverman, 2000). Најчешће карактеристике физичког васпитања које се узимају у обзир јесте корисност ове наставе и наставног предмета, квалитет програма који се спроводи, те стручност особе која то води.

Чињеница је да не постоји општеприхваћени конструкт за истраживање ставова у настави физичког васпитања (Silverman, & Subramaniam, 1999), с обзиром да експерти користе различите теоретске приступе у зависности од потреба и специфичности датог истраживања.

Поред фокуса на изучавање различитих димензија ставова у настави физичког васпитања, истраживања овога типа упућују и на оправданост анализе разлика међу половима, те узрасним групама. Истраживања закључују да дјечаци и дјевојчице исказују различите ставове (Biddle, & Mutrie, 2001; Chatterjee, 2013). Разлике су уочљиве и када се крене од млађих ка старијим узрасним групама, гдје је примјећен пад у позитивним ставовима према физичком васпитању, као и интензитету и залагању током наставе (Anderseen, Wold, & Torsheim, 2005; Kjonniksen, Fjortoft, & Wold, 2009; Лазаревић, Орлић, Лазаревић, и Радисављевић-Јанић, 2015; Telama, Yang, Viikari, Valimaki, Wanne, & Raitakari, 2005).

Прихватајући изнесене научне позиције и смјернице, ово истраживање се првенствено фокусирао на испитивање ставова према настави физичког васпитања ученика основних школа на простору Републике Српске (Босна и Херцеговина). Специфичност овог поднебља је да наставу физичког васпитања од 1. до 5. разреда (разредна настава) спроводе учитељи/учитељице, а од шетог до деветог разреда (предметна настава) наставници физичког васпитања. С тим у вези, примарни циљ овога рада је био да се испитају ставови ученика основних школа према различитим аспектима физичког васпитања, са посебним освртом на специфичности узрасних и полних група. Поред тога, испитан је и емоционални однос према физичком васпитању кроз његово рангирање на листи најомиљенијих предмета, те је доведен у везу са ставовима.

МЕТОДРАДА

Узорак испитаника

На подручју града Бања Лука, у периоду јануар-фебруар 2018. године, спроведено је истраживање ставова ученика основних школа према настави физичког васпитања. Истраживање је саставни дио пројекта „Развој спорта кроз школске спортске секције“ који спроводи град Бања Лука и Министарство просвјете и културе Републике Српске у сарадњи са Факултетом физичког васпитања и спорта Универзитета у Бањој Луци. Прикупљени су подаци из 21 основне школе, гдје су након интегрисања и сређивања базе података добијене потпуне информације за 6.627 ученика, од чега 3.341 (50.4%) дјечака и 3.286 (49.6%) дјевојчица. Старосна доб се кретала у распону од 10 до 16 година, односно у истраживање су укључени ученици 4-тих и 5-тих разреда млађег школског узраста (разредна настава) и ученици од 6. до 9. разреда старијег школског узраста (предметна настава). Укупан број ученика разредне наставе износи 2.201 (1.076 дјечака – 48.9%; 1.125 дјевојчица – 51.1%), док предметне наставе је 4.426 (2.265 дјечаци – 51.2%; 2.161 дјевојчице – 48.8%). Разлог изузећа ученика од 1. до 3. разреда је у процјени да би испуњавање датог инструмента за њих било сувише захтјевно, док би прилагођавање истог лимитирало приступ корисним информацијама које старији узрасти могу да понуде.

Инструменти и варијабле

За потребе овога неексперименталног посматрања коришћена је анкета као приступ испитивања ставова о настави физичког васпитања. У оптицају постоји већи број инструмената (види Silverman, & Subramaniam, 1999), јер истраживачи користе различите теоретске моделе и прилагођавају инструменте сврси сопственог истраживања (види Tannehill, & Zakrajsek, 1993). То

је управо случај и у овоме раду, гдје смо уважавајући афективне и когнитивне димензије ставова, креирали инструмент са 15 ставки које испитују ставове према различитим релевантним аспектима физичког васпитања. Ради лакшег тумачења резултата, дате ставке су путем садржинске анализе разврстане у 5 одговарајућих категорија (по 3 ставке за сваку од 5 категорија) и то: афективност према физичком васпитању, те перцепција утилитарности програма, разноврсност програма, стручности учитеља/наставника и мотивисаности учитеља/наставника. Прва категорија одговара афективној димензији ставова према настави физичког васпитања, док остале 4 потпадају под когнитивну димензију. Испитаници су путем тростепене Likert-ове скале (1- апсолутно се не слажем; 2- дјелимично се слажем, дјелимично не; 3 – апсолутно се слажем) изражавали ниво личног слагања са датом изјавом (примјери ставки у Табели 1).

Резултати конфирматорне факторске анализе (DWLS метод процјене на полихоричним корелацијама) су показали адекватну сагласност података са претпостављеним петофакторским моделом ($\chi^2(105) = 55044.3$, $p < .001$, CFI = .98, RMSEA = .042, SRMR = .051). Међутим, услјед малог броја опција за одговоре и малог броја ставки по фактору вриједности коефицијената интерне конзистентности су били ниски за двије од 5 скала (за *разноврсност програма* $\alpha = .50$; за *мотивисаност учитеља/наставника* $\alpha = .61$). Из тога разлога смо се одлучили за „свеобухватни приступ у анализи мултиваријатних конструката“ (engl. *comprehensive approach to analyzing multivariate constructs*, Sherman, & Serfass, 2015), при чему се свака ставка засебно статистички анализира.

С обзиром на то да су све ставке биле „засићене“ првим главним фактором (мин. $\Lambda = .26$), уз висок α коефицијент (.89), креиран је заједнички просјечан скор, као индикатор генералног става према настави физичког васпитања.

Поред ставова, испитан је и емоционални однос ученика према физичком васпитању у односу на остале школске предмете. У ту сврху ученици су означавали позицију физичког васпитања на листи најомиљенијих предмета. Анкетом су прикупљене и потребне демографске информације о полу и разреду.

Прикупљање и статистичка обрада података

Након интегрисања података, рекодирани су инверзне ставке, те је идентификован број недостајућих података. Резултати испитаника са 4 или више недостајућих одговора су изузети, док је код оних са 3 и мање извршена импутација просјечним вриједностима за дату ставку.

Генерални став према настави физичког васпитања добијен је рачунањем просјечних вриједности за свих 15 ставки.

Подзорци су статистички поређени кориштењем t – теста за независне узорке, са Bonferroni корекцијама за број статистичких тестова, а поред тога израчунате су и Cohen-ове d вриједности за стандардизовану процјену снаге ефеката. Spearman-ов коефицијент, такође са Bonferroni корекцијама за број статистичких тестова, је кориштен да се испитају корелације између појединачних ставова и ранга физичког васпитања. Све наведене анализе су спроведене помоћу статистичких програма SPSS (engl. *Statistical Package for Social Science*) верзија 20 и R 4.0.2 (R Core Team, 2017), уз кориштење пакета lavaan (Rosseel, 2012), lsr (Navarro, 2015) и psych 2.0.9 (Revelle, 2020).

РЕЗУЛТАТИ

Примарно питање овога истраживања односи се на разлике у генералном ставу између ученика разредне и предметне наставе према настави физичког васпитања. Утврђено је да ученици млађег школског узраста ($M= 2.671$; $СД= 0.273$), али и старијег ($M= 2.538$; $СД= 0.381$) постижу релативно високе позитивне вриједности за генерални став према настави физичког васпитања. Поређењем њихових резултата увидјело се да ученици млађег школског узраста исказују значајно позитивнији генерални став према физичком васпитању у односу на ученике старијег школског узраста ($t= 14.581, p < .001, d= 0.40$). Према добијеној *Cohen*-овој d вриједност ради се о разлици средњег интензитета (види *Cohen*, 1988).

Online first

Табела 1 Разлике између ученика разредне и предметне наставе за појединачне ставке ставова о настави физичког васпитања

Категорија	Ставке	Ученици разредне наставе		Ученици предметне наставе			
		М	СД	М	СД	<i>p</i>	<i>d</i>
Утилитарност програма	Физичко васпитање је нешто што ми не треба у животу.*	2.685	.659	2.658	.676	1	.04
	Физичко васпитање је веома корисно, јер доприноси физичком и психолошком развоју појединца.	2.830	.480	2.763	.579	.000	.12
	Знања која усвајам на часовима физичког васпитања могу да искористим у свакодневном животу.	2.667	.618	2.485	.767	.000	.26
Мотивисаност одговорне особе	Мој/ја учитељ/ица-наставник/ца веома радо организује часове физичког васпитања.	2.590	.597	2.651	.666	.002	.10
	Мој/ја учитељ/ица-наставник/ца је увијек спреман/на да помогне ученицима да унаприједи своје способности на часу физичког васпитања.	2.849	.436	2.743	.594	.000	.20
	За вријеме часа физичког васпитања учитељ/ица-наставник/ца нам често да лопту да се играмо сами док он/она ријешава неке друге обавезе.*	2.550	.714	1.955	.878	.000	.74
Афективност према физичком васпитању	Уживам у раду на часовима физичког васпитања.	2.826	.453	2.669	.645	.000	.28
	Не уживам на часовима физичког васпитања јер сам присиљен да радим ствари које не волим.*	2.793	.524	2.647	.698	.000	.24
	Учествујем у настави физичког васпитања не зато што је волим, већ због оцјене.*	2.622	.682	2.561	.752	.014	.09
Разноврсност програма	На настави физичког васпитања увијек радимо исте вјежбе.*	2.158	.761	2.056	.853	.000	.12
	Уживам у часовима физичког васпитања због различитих игара које се спроводе на тим часовима.	2.764	.562	2.581	.724	.000	.28
	На настави физичког васпитања учитељ/ица-наставник/ца нам даје увијек исту игру.*	2.488	.695	2.512	.763	1	.03
Стручност одговорне особе	Због начина рада мога/је учитеља/ице-наставника/це, учење на часу физичког васпитања је лако.	2.638	.581	2.467	.738	.000	.26
	Мој/ја учитељ/ица-наставник/ца лијепо објашњава вјежбе на часовима физичког васпитања.	2.786	.535	2.698	.637	.000	.14
	Мој учитељ/ица-наставник/ца задаје тешке вјежбе на часу физичког васпитања па их ученици не могу да ураде.*	2.818	.500	2.629	.673	.000	.32

Легенда: М=аритметичка средина, СД=стандардна девијација, *p*= вјероватноћа након Bonferroni-јеве корекције, *d*= Cohen-ова мјера величине ефекта; * рекодирани негативне ставке

Разлике између ученика млађег и старијег школског узраста по појединачним ставкама су ради боље прегледности и интерпретације груписане у 5 категорија које смо садржински дефинисали и потврдили конфирматорном факторском анализом (види Табелу 1). Статистички значајне разлике су потврђене на 13 од 15 ставки. Од тога за 12 ставки ученици млађег школског узраста исказују више вриједности него ученици старијих разреда. Треба нагласити да дате разлике улазе у категорију нижег интензитета, осим за питање *склоности одговорне особе да подијели реkvизите дјеци да се играју сами*, гдје се ради о разлици високог интензитета. Старији ученици једино позитивније оцјењују *спремност одговорне особе да организује наставу физичког васпитања*.

Раздвајајући узорак према полу, утврђено је да дјечаци ($M= 2.590$; $СД= 0.342$), али и дјевојчице ($M= 2.574$; $СД= 0.367$) исказују високе вриједности на генералној скали ставова о физичком васпитању. Испитивање њихових разлика довело је до закључака да се дјевојчице и дјечаци не разликују значајно по овоме аспекту ($t= 1.786$; $p= .07$, $d= 0.04$).

Да би се увјерили да ли се исти закључци разлика међу половима могу доњети и када у релацију уврстимо старосну доб, узорак је раздвојен на млађи и старији школски узраст (Табела 2). Иако вриједности указују да код ученика млађег школског узраста дјевојчице исказују статистички значајно позитивнији генерални став према физичком васпитању, док је код ученика старијег узраста ситуација обрнута, *Cohen d* коефицијент упућује на закључак да се ту ради о разликама слабијег интензитета.

Табела 2 Разлике између дјечака и дјевојчица разредне и предметне наставе према генералном ставу о физичком васпитању

Школски узраст	Пол	n	M	СД	t	df	p	d
Ученици разредне наставе	Дјечаци	1076	2.646	.285	- 4.271	2199	.000	.18
	Дјевојчице	1125	2.695	.259				
Ученици предметне наставе	Дјечаци	2265	2.564	.363	4.547	4424	.000	.10
	Дјевојчице	2161	2.512	.398				

Легенда: n= величина узорка, M=аритметичка средина, СД=стандардна девијација, t=Student-ов Т тест, df= степени слободe, p= вјероватноћа, d= Cohen-ова мјера величине ефекта

Поред кориштења упитника ставова о различитим аспектима физичког васпитања, за боље разумијевање односа према физичком васпитању, ученицима је понуђено и да рангирају физичко васпитање на листи најомиљенијих предмета. Утврђено је да ученици разредне наставе ($M= 2.09$; $СД= 1.42$) рангирају физичко васпитање значајно више ($t= -16.193$; $p= .000$) у односу на ученике предметне наставе ($M= 3.07$; $СД= 2.64$), а дата разлика је средњег интензитета ($d= 0.46$). У Табели 3 вриједности указују да дјечаци млађег школског узраста, али и старијег, рангирају физичко васпитање више у односу на њихове вршњакиње. Оно што нам *Cohen d* коефицијент указује, да дате статистички значајне разлике за млађи школски узраст улазе у категорију слабог интензитета, док је за старији школски узраст разлика између дјечака и дјевојчица већа и сврстава се у категорију средњег интензитета. Када се упореде вриједности између узрасних категорија долази се и у овоме случају да закључка да ученици млађег школског узраста вреднују физичко васпитање више него ученици старијег узраста.

Табела 3 Разлике између дјечака и дјевојчица разредне и предметне наставе по питању рангирања физичког васпитања

Школски узраст	Пол	n	M	СД	t	df	p	d
Ученици разредне наставе	Дјечаци	1076	1.95	1.42	- 4.586	2199	.000	.20
	Дјевојчице	1125	2.23	1.41				
Ученици предметне наставе	Дјечаци	2265	2.50	2.27	-15.069	4379	.000	.46
	Дјевојчице	2161	3.67	2.85				

С обзиром на примјену двије методе у разумијевању односа према физичком васпитању, оправдано се поставило питање њихове релације. *Spearman*-ови коефицијенти корелације упућују на закључак да код ученика разредне наставе не постоји веза између генералног става према физичком васпитању и рангирању физичког васпитања ($r = -.04$, $p = .087$). Ситуација је другачија код ученика предметне наставе, гдје дати коефицијент ($r = -.29$, $p < .001$) указује на то да ученици који имају бољи генерални став такође боље рангирају физичко васпитање.

Рашчлањивањем генералног фактора (види Табелу 4) добија се јаснија слика поменуте релације. Код ученика млађег школског узраста већина појединачних ставки не стоји у вези са рангирањем физичког васпитања, са изузетком пар ставки чије корелације су статистички значајне, али веома ниске. Код старијег школског узраста постоје статистички значајне корелације за 13 од 15 ставки, што указује на постојање поменуте везе. Прегледом датих ставки може се примјетити да управо оне које смо сврстали у категорију *афективност према физичком васпитању* стоје у најјачој вези у односу на рангирање физичког васпитања, са посебним нагласком на првој ставци, гдје је утврђен коефицијент корелације $-.36$. Другим ријечима, код ученика старијег школског узраста осјећај задовољства на часовима физичког васпитања стоји у вези са бољим рангирањем физичког васпитања у односу на друге предмете. Вриједи поменути да је иста ставка и код млађег узраста имала највећу вриједност.

Табела 4 Корелације између ставова и рангирања физичког васпитања ученика разредне и предметне наставе

		Ранг физичког васпитања	
		Разредна настава	Предметна настава
Утилитарност програма	Физичко васпитање је нешто што ми не треба у животу.*	-.08**	-.20**
	Физичко васпитање је веома корисно, јер доприноси физичком и психолошком развоју појединца.	-.04	-.18**
	Знања која усвајам на часовима физичког васпитања могу да искористим у свакодневном животу.	-.07**	-.26**
Мотивисаност одговорне особе	Мој/ја учитељ/ица-наставник/ца веома радо организује часове физичког васпитања.	-.06*	-.23**
	Мој/ја учитељ/ица-наставник/ца је увијек спреман/на да помогне ученицима да унаприједи своје способности на часу физичког васпитања.	-.02	-.20**
	За вријеме часа физичког васпитања учитељ/ица-наставник/ца нам често да лопту да се играмо сами док он/она ријешава неке друге обавезе.*	-.01	-.03
Афективност према физичком васпитању	Уживам у раду на часовима физичког васпитања.	-.16**	-.36**
	Не уживам на часовима физичког васпитања јер сам присиљен да радим ствари које не волим.*	-.06*	-.24**
	Учествујем у настави физичког васпитања не зато што је волим, већ због оцјене.*	-.02	-.19**
Разноврсност програма	На настави физичког васпитања увијек радимо исте вјежбе.*	-.02	-.14**
	Уживам у часовима физичког васпитања због различитих игара које се спроводе на тим часовима.	-.06	-.27**
	На настави физичког васпитања учитељ/ица-наставник/ца нам даје увијек исту игру.*	-.02	-.02
Стручност одговорне особе	Због начина рада мога/је учитеља/ице-наставника/це, учење на часу физичког васпитања је лако.	-.04	-.19**
	Мој/ја учитељ/ица-наставник/ца лијепо објашњава вјежбе на часовима физичког васпитања.	-.00	-.19**
	Мој учитељ/ица-наставник/ца задаје тешке вјежбе на часу физичког васпитања па их ученици не могу да ураде.*	-.03	-.11**

*Корелација значајна на нивоу .05након Bonferroni-јеве корекције

** Корелација значајна на нивоу .01након Bonferroni-јеве корекције

ДИСКУСИЈА

Реализација наставе физичког васпитања од стране уско специјализованих стручњака повлачи са собом претпоставку о очекиваном, позитивнијим ставовима ученика предметне наставе према овојем предмету. Управо супротно, они указују да узрасна варијабла игра битнију улогу, те да са преласком са млађег школског узраста на старији, природно долази до опадања у вредновању физичког васпитања. Овај феномен потврђују и нека друга истраживања (Bernstein, Phillips, & Silverman, 2011; Mercier, Donovan, Givvone, & Rozga, 2017; Subramaniam, & Silverman, 2007). Она претпостављају *узрасне преференције*, тј. снажну потребу за физичком активношћу код дјете млађег школског узраста, те претензију неких других вриједности, које често стоје у колизији са физичком активношћу, код узраста од 12 до 15 година.

Ученици на подручју града Бања Луке исказују високо позитивне ставове према настави физичког васпитања. Преласком на старији узраст долази до пада вриједности, с тим што треба нагласити да је већина потврђених разлика нижег интезитета. Једина снажнија разлика, односи се на ниске вриједности код старијег узраста за питање *да ли одговорно лице има обичај да им да лопту да се сами играју*. Само за ову ставку је добијена просјечна вриједност испод 2. То са правом забрињава да није ријетка појава да наставници физичког васпитања, дајући дјети слободну игру, превише потенцирају испуњење дјечијих мотива за забавом и разонодом, при чему се запостављају други циљеви физичког васпитања, као што су образовни, здравствени, те васпитни. Једина ставка гдје ученици млађег школског узраста исказују статистички значајне ниже вриједности односи се на питање задовољства одговорне особе да организује часове физичког васпитања. На основу информација добијених у овојем истраживању нисмо у могућности изнијети поуздан закључак о узроцима ове специфичности. Будућа истраживања би се свакако требало посветити томе, са посебним освртом на утврђивање истине о прилично општеприхваћеном друштвеном мишљењу о склоности учитеља/ица ка кориштењу часова физичког васпитања у сврхе допунског рада на другим “битнијим” предметима.

Ученици млађег узраста су исказали и снажнији емоционални однос према овојем предмету, рангирајући га боље на листи омиљених предмета у односу на старије ученике. У циљу квалитетнијег разумијевања рангирања физичког васпитања анализирали смо корелацију ранга са ставовима. Интересантно је да високо рангирање физичког васпитања од стране млађег узраста нисмо могли довести у везу са појединачним ставовима. Нити ставке у категорији *афективности према физичком васпитању*, за које је оправдано очекивати да стоје у основи емоционалног односа, тј. рангирања предмета на листи најомиљенијих, нису имале корелације вриједне пажње. Изузетак је донекле ставка *уживам у раду на часовима физичког васпитања*. Ови подаци нас упозоравају да треба бити опрезан код интерпретације ставова ученика млађег узраста. Њихове веће вриједности не би требало олако приписати искључиво узрасним преференцијама. Од интереса је да се постави и питање њихове компетентности да прате и оцијене различите аспекте физичког васпитања, поготово оне из когнитивног домена. Стога би будућа истраживања требало обратити пажњу управо на креирање валидних и поузданих метода специфичних за испитивање ставова млађег школског узраста.

Ситуација код ученика старијег узраста је много јаснија, јер је код њих присутна веза већине ставки ставова и рангирања предмета. Посебно треба истаћи ставке из категорије *афективности према физичком васпитању* које указује да позитивније емоције ученика старијег узраста према физичком васпитању, односно задовољство током рада, диктира и боље рангирање истог. Такође треба истаћи и да веће задовољство услијед примјене различитих игара од стране наставника/це, те увиђање корисности наученог у свакодневници, али и мотивисаност одговорне особе да организује часове и помаже ученицима, односно да стручно преноси знања, стоје у вези и са вишим рангирањем физичког васпитања код ученика старијег школског узраста.

Поред узрасних специфичности, ради унапређења наставе физичког васпитања битно је разумијети и евентуалне диференцијације између дјечака и дјевојчица. Претходна истраживања већином наводе да дјечаци имају позитивније ставове од дјевојчица (види Biddle, & Mutrie, 2001), међутим постоје радови у којима дате разлике нису потврђене (Subramaniam, & Silverman, 2007; Marttinen, Fredrick, & Silverman, 2018), као што је то случај и у овом раду. Интересантан податак овога истраживања јесте да се приликом раздвајања узорка према старосним групама утврдило да у млађем школском узрасту дјевојчице чак имају нешто позитивније ставове него дјечаци, а да се ситуација мења са узрастом (сличне нетипичне резултате позитивнијих ставова ученица млађих узраста истакли су Van Wersch и сарадници још 1992. године). Међутим, разлике овога истраживања улазе у категорију оних слабог интензитета, те било какви генерални закључци о постојању изражених диференцијација између ученика и ученица по питању ставова о различитим аспектима физичког васпитања на подручју града Бања Луке не би били веродостојни.

Израженија разлика међу половима је потврђена када је у питању рангирање физичког васпитања у односу на друге школске предмете. Дјечаци млађег и старијег школског узраста рангирају физичко васпитање значајно више него дјевојчице, што је био случај и у ранијим истраживањима (Colley, Comber, & Hargreaves, 1994; Hill & Clevon, 2005). Дакле, иако дјевојчице као и дјечаци исказују високо позитивне ставове према физичком васпитању (код 13 од 15 ставки просјечна вриједности је преко 2.5) треба имати у виду да оне изражавају јачи емоционални однос према другим предметима у односу на дјечаке. Можда управо због ове наглашеније склоности дјевојчица према неким другим предметима, окружење погрешно тумачи да су и њихови ставови према физичком васпитању изражено неповољнији у односу на дјечаке, па им одговорне особе у раду приступају са мање ентузијазма.

Недостатак у методологији рада огледа се у кориштењу тростепене Likert-ове скале услијед чега долази до лимитираности у дискриминацији. Међутим, ако имамо у виду поменути проблем компетентности вредновања физичког васпитања од стране млађег узраста, примјена петостепене скале би могла још више закомликовати избор адекватног одговора, чиме би била угрожена поузданост података. Истраживања ставова о настави физичког васпитања такође треба да се посвете и проблему непостојања консензуса око примјене универзалног инструмента са усаглашеним димензијама. То за последицу има велики диспаритет у резултатима, те немогућност међусобног поређења.

Вриједност овога истраживања огледа се у величини узорка испитаника што позива на озбиљну интерпретацију добијених резултата, те омогућује доношење генералних закључака на нивоу популације. Такође, вриједност рада се огледа и у примјени *свеобухватног приступа* кроз анализу појединачних ставки. Традиционално свођење ставова на неколико генералних фактора може да има за последицу губитак битних података, те је препорука будућим истраживањима да узму у обзир и овај метод анализе података.

Уколико унапређење здравља представља примарни мотив стратегије развоја друштва, онда истраживања овога типа морају да буду интегрални дио редовних системских активности на највишим друштвеним нивоима, што на жалост у овоме моменту није случај у Републици Српској. Циљ овога истраживања не подразумева само тежњу да се укаже на тренутно стање у нашем друштву, већ и да покуша да иницира доношење стратегија о континуираном праћењу кретних активности свих узрасних категорија, али са посебним освртом на дјецу и младе. Добијене информације служиле би у сврху бољег разумијевања трендова који стоје у позадини њихових мотива за кретањем, а све са примарним циљем стварања позитивних искустава и тиме навика које ће обезбједити самоиницијативну физичку активност што већег броја људи током цијелога живота.

ЗАКЉУЧАК

На подручју града Бања Луке ученици млађег и старијег школског узраста оба пола исказују изразито позитивне ставове за различите аспекте физичког вјежбања, те рангирају физичко васпитање високо на листи најомиљенијих предмета.

Са преласком на старији школски узраст долази до опадања позитивних ставова. У овоме узрасту важно је подстицати проактивно дјеловање наставника, који би кроз примјену интересантних програма зауставили овај негативни тренд.

Дјевојчице се не разликују од дјечака по питању генералног става о настави физичког васпитања.

Ученици млађег школског узраста рангирају физичко васпитање значајно више на листи омиљених предмета него ученици старијег школског узраста. Овај снажан емоционални однос према физичком васпитању треба да представља важан аргумент за подизање квалитета наставе (редовно извођење наставе у одговарајућим условима, увођење уско специјализованих стручњака) за ученике млађег школског узраста.

Дјевојчице нешто слабије рангирају физичко васпитање у односу на дјечаке. Разлог за то нису негативнији ставови према настави физичког васпитања, већ њихова наклоњеност и према неким другим предметима, што не подразумјева и међусобну искључивост.

Неопходно би било редефинисати традиционално виђење спорта као социјално пожељне активности искључиво за дјечаке, те вршити инклузију дјевојчица у све организационе форме физичког васпитања (спортске секције, школска такмичења... итд.).

Рангирање физичког васпитања код старијег школског узраста је у вези са њиховим ставовима према различитим аспектима физичког васпитања. Мотивисаност наставника да организује рад и помогне другима, користи разноврсна средства у раду, стручно преноси знања која се могу искористити у свакодневници, и што је најважније, вршећи све то ствара осјећај среће и задовољства код ученика, може да има снажан ефекат на боље рангирање физичког васпитања код ученика старијег школског узраста.

ЛИТЕРАТУРА

1. Anderssen, N., Wold, B., & Torsheim, T. (2005). Tracking of Exercise in Adolescence. *Research Quarterly on Exercise and Sport*, 76, 119-129.
2. Bauman, A. (2004): Updating the evidence that physical activity is good for health - an epidemiological review 2000-2003. *Journal of Science and Medicine in Sport. Physical Activity Supplement*, 7(1), 6-19.
3. Bernstein, E., Phillips, S., & Silverman, S. (2011). Attitudes and perceptions of middle school students toward competitive activities in physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 30, 69-83.
4. Biddle, J. H., & Mutrie, N. (2001). *Psychology of physical activity: Determinants, well-being and interventions*. London: Routledge.
5. Chatterjee, S. (2013) Attitudes toward Physical Education of Schools Going Adolescents in West Bengal. *International Journal of Engineering Science and Technology*, 2(11), 6068-6073.
6. Cohen, J.W. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
7. Colley, A. M., Comber, C., & Hargreaves, D. J. (1994). Gender effects in school subject preferences: A research note. *Educational Studies*, 20(1), 13-18.

8. Cook S., Auinger P., Huang T.T. (2009). Growth curves for cardio-metabolic risk factors in children and adolescents. *The Journal of Pediatrics*, 155(3), 15–26.
9. González, V.E. (1992). *On human attitude: Root metaphors in theoretical conceptions*. Goteborg, Sweden: Universitas Regia Gothoburgensis.
10. Halfon, N., Verhoef, P.A., & Kuo, A.A. (2012). Childhood antecedents to adult cardiovascular disease. *Pediatrics in Review*, 33(2), 51-61.
11. Hill, G., & Cleven, B. (2005): Comparison of 9th grade male and female physical education activities preferences and support for coeducational groupings. *Physical Educator*, 62 (4), 187-197.
12. Kjønniksen, L., Wold, B., & Fjørtoft, I. (2009). Attitude to physical education and participation in organized youth sports during adolescence related to physical activity in young adulthood: a 10-year longitudinal study. *European Physical Education Review*, 15(2), 139-154.
13. Лазаревић, Д., Орлић, А., Лазаревић, Б., и Радисављевић-Јанић, С. (2015). Ставови ученика раног адолесцентског узраста према физичком васпитању. *Физичка култура*, 69(2), 88-98.
14. Marttinen, R., Fredrick, R.N., & Silverman, S. (2018). Changes in student attitude toward physical education across a unit of instruction. *Journal of Physical Education and Sport*, 18(1), 62 – 70.
15. McKenzie, T. L. (2003). Health-Related Physical Education: Physical, Activity Fitness, and Wellness. In: S. Silverman, & C. D. Ennis (Eds.), *Student Learning in Physical Education: Applying Research to Enhance Instruction* (2nd ed., pp. 207-226). Champaign, IL: Human Kinetics.
16. Mercier, K., Donovan, C., Givvone, A., & Rozga, K. (2017). Three-year study of students' attitudes toward physical education: Grades 4-8. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 88(3), 307-315.
17. Navarro, D. J. (2015) Learning statistics with R: A tutorial for psychology students and other beginners. (Version 0.5) University of Adelaide. Adelaide, Australia
18. Oppenheim, A.N. (1992). *Questionnaire design, interviewing and attitude measurement*. New York: St. Martin's Press.
19. Portman, P.A. (2003). Are Physical Education Classes Encouraging Students to be Physically Active? Experience of Ninth Graders in their Last Semester of Required Physical Education. *Physical Educator* 60(3), 150-160.
20. R Core Team (2020). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. URL <https://www.R-project.org/>.
21. Revelle, W. (2020) psych: Procedures for Personality and Psychological Research, Northwestern University, Evanston, Illinois, USA, <https://CRAN.R-project.org/package=psych> Version =2.0.9..
22. Rosseel Y. (2012). lavaan: An R Package for Structural Equation Modeling. *Journal of Statistical Software*, 48(2), 1-36. URL <http://www.jstatsoft.org/v48/i02/>.
23. Sabini, J. (1995). *Social psychology* (2nd ed.) New York: W.W. Norton.
24. Sherman, R. A., & Serfass, D. G. (2015). The comprehensive approach to analyzing multivariate constructs. *Journal of Research in Personality*, 54, 40–50.
25. Silverman, S., & Subramaniam, P. R. (1999). Student Attitude Toward Physical Education and Physical Activity: A Review of Measurement Issues and Outcomes. *Journal of Teaching in Physical Education*, 19(1), 97-125.
26. Solomon, M.A., (2003). Student Issues in Physical Education: Attitudes, Cognition and Motivation. In: S. Silverman, & C.D. Ennis (Eds.). *Student Learning in Physical Education: Applying Research to Enhance Instruction* (pp. 147-162). Champaign, IL: Human Kinetics.
27. Subramaniam, P. R., & Silverman, S. (2000). Validation of Scores from an Instrument Assessing Student Attitude Toward Physical Education. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 4, 29-43.
28. Subramaniam, P. R., & Silverman, S. (2007). Middle school student's attitudes toward physical education. *Teaching and Teacher Education*, 23(5), 602–611.
29. Tannehill, D., & Zakrajsek, D. (1993). Student attitudes towards physical education: A multicultural study. *Journal of Teaching Physical Education*, 13, 78-84.
30. Telama, R., Yang, X., Laakso, L., & Viikari, J. (1997). Physical activity in childhood adolescence as predictor of physical activity in young adulthood. *American Journal of Preventive Medicine*, 13, 317–323.
31. Telama, R., Yang, X., Viikari, J., Välimäki, I., Wanne, O., & Rantakari, O. (2005). Physical activity from childhood to adulthood. A 21-year tracking study. *American Journal of Preventive Medicine*, 28, 267-273.
32. Tinker, L.J. (1991). *Attitude formation and attitude change*. Dundas, Canada: Hanna Newcombe.
33. U.S. Department of Health and Human Services [HHS]. (1996). *Physical activity and Health: A report of the Surgeon General*. Atlanta, GA: HSS, CDC, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion.
34. Van Wersch, A., Trew, K., & Turner, I. (1992). Post-primary school pupils' interest in physical education: Age and gender differences. *British Journal of Educational Psychology*, 62(1), 56–72.